

אבל אם היתה הבהמה רוב נכסיו, ושויים הם יותר משאר נכסיהם שחלקו — הן הן עיקר נכסיהם! ולכן, אפילו חלקו הנכסים ולא הבהמות פטורין מקלבון, דבחר רובא אזלינן. ואינם נחשבים כלל כלקוחות.

רבי אבין אמר: רבי שימי בעי התקשה במה שאמר רב מנא דכשרוב נכסיו הם הבהמות פטור מן הקלבון:

וכי מפני שעשיתן כאדם אחד אצל מעשר בהמה מחמת שלא חילקו הבהמה, את פוטרו מן הקלבון אפילו שלא נתנו שקליהן מתפוסת הבית?!?

ומה בכך שרוב נכסיו מן הבהמה, הא שקלים שנתנו — ממנום הוא.

אמר ליה רב מנא: לא יקשה לך. שניא הוא [שאני הכא], שהוא נותן סלע אחת שלימה מאותן המעות שהיו מגיעות לחלקו. הלכך הרי הוא כאילו לא חילקו, ופטור מן הקלבון.

ופרכינן: מעתה, שעיקר הטעם שפטורין מהקלבון הוא לפי שהוא נותן הסלע השלימה ממה שהוא מגיע לחלקו, אם כן אפילו חלקו וחזרו ונשתתפו יהיו חייבין במעשר בהמה, ופטורין מן הקלבון!?

ואילו אנן תנינן איפכא: דתנינן "חלקו וחזרו ונשתתפו — חייבין בקלבון ופטורין ממעשר בהמה".

רבי בא בשם אבא בר רב הונא אמר: הא דאמרן שאחין היורשין כל שלא חילקו

רבי חייא אמר רבי ירמיה בעי: ולמה לית אנן אמרין [ולמה אין אנו אומרים] במשנתנו שישנם פעמים שהן האחים השותפים, חייבין בין בזה [בקלבון] ובין בזה [במעשר בהמה].

ה-א ופעמים שהם פטורים מזה ומזה?

וחיך עבידא [והיכי מיירי]?

חייבין בזה ובזה — אם חלקו את הנכסים שירשו ולא חלקו הבהמה. דעדיין נשאר הבהמות כאילו הן ברשות אביהם, מאחר ולא חילקום, אזי חייבין בזה ובזה.

כיון שאת נכסיהם חלקו הרי הם כלקוחות לגבי זה. והלכך, כששוקלין יחדיו חייבין בקלבון כשאר שותפין.

ומאיך, לגבי מעשר בהמה, גם כן הם חייבין ואין להם פטור לקוח, מאחר ולגבי הבהמות אינן כלקוחות, שהרי לא חילקום עדיין.

פטורים מזה ומזה — אם חלקו ביניהם רק את הבהמה [הבהמות] שירשו ולא חילקו את הנכסים, פטורים מזה ומזה. דלגבי הנכסים אינן כלקוחות, הלכך פטורין מקלבון. ולגבי מעשר בהמה הרי הם פטורין, כי בבהמות הם כלקוחות, מאחר וחילקום.

אמר רב מנא: הדא דאת אמר — [זה שאמרת] דבשחלקו הנכסים לחוד בלא הבהמות חייבין הם בקלבון, היינו דווקא בשלא היתה הבהמה רוב שווי נכסיו.

שהם שותפים חייבין במעשר.

ושותפים שוים הם, ופטורים לעשר את הבהמות שירשו או קנו. אך אותן הבהמות שנולדו בזמן

פרק שני מצרפין שקלים

הלכה א מתניתין:

א. בני המדינות הרחוקות שקיבצו שקליהם ורוצים לשולחם למקדש, מצרפין שקלים לדרכונות. כלומר, מחליפים את שקליהם למטבעות זהב הקרויין דרכונות.⁽²⁷⁾

והותר להם לעשות כן מפני משוי הדרך, שלא יכבד על השליחים לשאת כמות גדולה של שקלי כסף.

ב. כשם שהיו שופרות [תיבות בצורת שופרות] במקדש, שהיו תורמין לתוכן את השקלים [והיו עשויין בצורת שופר, פיו צר, ורחב למטה, כדי שלא יוכלו הרמאים ליטול מן השקלים], כך היו שופרות במדינה בכל עיר ועיר, לאסוף לתוכם את השקלים שנגבו, ולשלחם אחר כך למקדש.

ג. בני העיר ששלחו את שקליהן ביד השליח למקדש ונגנבו או שאבדו ממנו בדרך, אם נתרמה כבר התרומה — שהרי לשכה היתה במקדש שהיו כונסים לתוכה את כל

הנכסים הרי הם בתפוסת הבית ולא חשיבי כשותפין, אין זה דווקא בשני אחים היורשים את אביהם. אלא היא שני אחין שירשו את אביהן, היא שני גיסין שירשו את המייהן מכח נשותיהם. דכל שבא מכח ירושה הרי הוא כתפוסת הבית. [כן פירש בקרבן העדה].

[ועיין אור שמח בהשמטות להלכות בכורות בסוף חלק זמנים שביאר כיצד שני גיסים יורשים את חמיהם]

לאיכן [להיכן] היו הקלבנות נופלין? [כלומר איזה שימוש היו עושין בהם]

רבי מאיר אומר: לשקלים, כלומר למקום שהשקלים הולכים הקלבנות הולכים, והיינו לקרבנות ציבור. ורבי מאיר לטעמו, דסבירא ליה שנתנת הקלבון חיוב תורה הוא לכל הנותן מחצית השקל, הלכך דינם שווה.

רבי לעזר אומר: לקרבנות נדבה.

רבי שמעון שזורי אומר: בקולבנות אלו היו עושין ריקוע זהב וציפוי לבית קדש הקדשים.

בן עזאי אומר: שולחנין שגבו את השקלים היו נוטלין אותן בשכרן.

ויש אומרים: להוצאת הרכיבים של מביאי השקלים לירושלים היו הולכין המעות.

הדרן עלך פרק באחד באדר

מחצית השקל לגזבר, וקיים את חובתו. ומה ששינינו שאם נאבדו השקלים חייב באחריותן, מדובר שלא נתן לשולחני, אלא שלח ישר למקדש עם שליח.

ולדעת שאר הראשונים, תירץ הגר"ח קניבסקי ב"ביאור ההלכה" [ב ד] שיש לומר שהקלבון הנוסף מכסה גם את הפרש השער של הוזלת

27. יש לעיין: הרי הזהב אינו מטבע אלא נחשב כסחורה, ויש לחוש שמא ירד ערכו של הזהב לפני שהוא יגיע לגזברים, ונמצא שלא תרמו השוקלים את מלוא ערכו של מחצית השקל. וכמו שחששו שלא לצרף במרגלית, שמא תזול. ולדעת הרמב"ם ניחא, שלדעתו יש לשולחני דין גזבר, ונמצא שעם נתינתו לשולחני הגיע

השקלים, ושלוש פעמים בשנה היו מוצאים שקלים מן השופרות ונותנים אותם לתוך קופות, וזוהי הנקראת "תרומת הלשכה" [וייתבאר כל זה להלן בפרק שלישי].

ומתוך קופות אלו היו מסתפקין מעות לקרבנות.

וכשהיו תורמים, היו מתכוונים לתרום גם על הגבוי שנמצא ביד השליחים, ועל העתיד ליגבות מאותם שעדיין לא תרמו, כדי שיהיה חלק בקרבנות לכל ישראל, אף לאותם שעדיין לא שקלו. שנחשב הכל כאילו כבר נגבה, וכאילו הגיעו שקליהן ללשכה, ומהן נתרמה תרומה זו.

וכיון שכך, אם נגנבו השקלים מהשליח אחר שכבר נתרמה התרומה, חשיב כאילו נגנבו מיד הגזבר, וישראל השוקלין נפטרו כבר בשעה שנתרמה התרומה, ואינם חייבים יותר באחריות השקלים.

הלכך, תביעת הגזבר היא על השלוחין. ולפיכך, **נשבעין** השלוחין **לגזברים** שמעות אלו נגנבו ולא פשעו בהם, ופטורין.

ואם לאו — אם נגנבו מהשליח קודם שנתרמה התרומה, שעדיין השקלים ברשות בני העיר, והם חייבין באחריותם — **נשבעין** השלוחין **לבני העיר**, ונפטרים השלוחים מלשלם.

ובני העיר חוזרים ו**שוקלין** שקלים אחרים תחתיהן של השקלים שנגנבו, שהרי השקלים הראשונים לא עלו לחובתם כל שלא הגיעו ליד גזבר.

ואם **נמצאו** השקלים האבודים, **או שהחזירוהם הגנבים** לאחר שקלו בני העיר שקלים אחרים תחתיהם — **אלו ואלו**, השקלים הראשונים והשניים, דין **שקלים** עליהם.

ואין עולין להן אחד משקלים אלו לחשובן **שנה הבאה**, אלא השקלים הראשונים יעלו לשקלי השנה הזאת, והאחרונים יעלו לשיירי הלשכה, שדינם מבוארים להלן.

גמרא:

שנינו במשנתנו: מצרפין שקלים לדרכונות מפני משוי הדרך.

ומקשינן: מדוע מחליפין את השקלים לדרכונות זהב? והרי עדיף שיעשו אותן, שיחליפו אותם במרגליות, שדמיהן מרובין יותר, ונמצא שמקילין את המשא יותר.

ומשנינן: הא דלא מחליפין אותם למרגליות הוא משום שחיישינן שמא תזיל ערך המרגליות, ונמצא החקקש מפסיד. והלכך אין מחליפין אותם אלא על דרכונות זהב, שהן מטבעות, ומטבע אינו מצוי שפוחת ערכו.

וכההיא דתנינן תמן בכורות: חמש סלעים של פדיון הבן, שלשים של עבד. **ובולן נפדין בכסף ובשוה כסף**, חוץ משקלים שאין מביאין משוה כסף. (28)

28. מבואר בגמרא שמן התורה אף במחצית השקל אמרינן שוה כסף ככסף ואין צריך להביא

הזהב. ובמרגלית יש לחשוש להוזלה יתירה. או שלדעתם זהב נחשב למטבע ולא לפירי.

רק במקדש, ואין קופת עתיקין נמצאת במדינה.

שנינו במשנה: בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו אם נתרמה התרומה נשבעין לגזברין.

ואמרינן: מתניתא, דקתני נגנבו השקלים או נאבדו נשבעים השלוחים ופטורים מלשלם, מיירי בשעיהו השלוחין שומרי חנם, והלכך פטורין הם מלשלם על מה שנגנב ונאבד מהם, וסגי להם בשבועה.

אבל אם היו השלוחין שומרי שכר — לא בדא [אין הדין כן], לפי ששומר שכר דינו שחייב לשלם על גניבה ואבידה ולא נפטר בשבועה.

אמר רבי אבא: ואפילו תימר שמשנתנו מיירי בשעיהו השלוחין שומרי שכר, נמי אתי שפיר שנשבעין ונפטרינן.

כי יש לפרש ולומר דהא דקתני נגנבו ונאבדו היינו באונס. וכגון, שנגנבו בליסטים מזוין. ואבדו על ידי שטבעה ספינתו של השליח בים. שגניבה או אבידה בענין שכזה לאונס

ואמר על כך רבי שמואל בר יצחק: מאי טעמא אין מביאין שקלים משהו כסף? דחיישינן שמא יזילו הכלים, ונמצא ההקדש מפסיד.

אף הכא נמי [והוא הדין כאן], אין מחליפין השקלים במרגליות שמא תזיל המרגליות, ונמצא ההקדש מפסיד.

שנינו במשנה: כשם שהיו שופרות במקדש כך היו שופרות במדינה.

ואמרינן: מתניתא דתנן שהיו שופרות במדינה — דווקא לתקלין חדתין היו. והיינו, לצורך השקלים החדשים שנגבים לצורכי הקרבנות של שנה הבאה. אבל לתקלין עתיקין [שקלים ישנים] למי שלא שקל בשנה שעברה ורוצה להשלים חובו לא בדא — לא היה שופר במדינה.

אלא רק במקדש היתה קופה שכתוב עליה "תקלין עתיקין", שכל מי שלא שקל בשנה העברה נותנו לתוכה. ולא הוצרכו לעשות כן גם במדינה לפי שאינו מצוי כל כך.⁽²⁹⁾

וכן תני בברייתא כן: קופת "עתיקין" נמצאת

מטבע של כסף דווקא, ורק מדרבנן הוא דאין שוקלין שוה כסף שמא תזויל.

29. כן פירשו המפרשים, שבמדינה לא היו שופרות לתקלין עתיקין. אולם הרמב"ם [הלכות שקלים פ"ב ה"א] כתב דבכל מדינה ומדינה היו שני שופרות, אחד לתקלין חדתין ואחד לתקלין עתיקין.

וצריך ביאור לדבריו: כיצד יפרש דברי הגמרא "מתניתא בתקלין חדתין, אבל בתקלין

עתיקין לא בדא".

ואפשר, שפירש כפירוש הריב"ן כאן, שהסב דברי הגמרא על הא דאמרינן דשרי לצרף שקלים לדרכונות, אך אסור לקנות בהם מרגלית. שדין זה הוא דווקא במעות תקלין חדתין המיועדים לקרבנות, אך במעות תקלין עתיקין, המיועדים לתקון חומות העיר ומגדלותיה, מותר לקנות בהם מרגליות.

ולדבריהם צריך לומר שלא גרסינן את המשך דברי הגמרא "עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה".

הם נחשבים. וכיון דהוי אונס נפטר השליח בשבועה. שהרי שומר שכר פטור מן האונס.⁽³⁰⁾

אמר רבי יוסטי יוסטי ברכי סימון: משנתינו, האומרת שאם נגנבו השקלים משנתרמה התרומה נשבעין לגזברין ופטורין ואין בני העיר חייבין באחריות השקלים, **אתיא כמאן דאמר תורמין הלשכה על הגבוי ועל העתיד לגבות.** והלכך בשעה שתורמין הלשכה חשיבי כל המעות שביד השליחים כהגיעו ליד הלשכה, ושוב אין בני העיר חייבין באחריותן, וכפי שנתבאר במשנה.

ברם [אולם] **למאן דאמר אין תורמין לא על הגבוי ולא על העתיד ליגבות** — **לא בדיא** [אין הדין כן]. כי לפיו גם אם נתרמה התרומה קודם שנאבדו השקלים של בני העיר, לא יצאו אנשי העיר ידי חובתם. שהיות ואין תורמין על הגבוי ביד השליח,

לא נכנסו המעות הללו לרשות הגזבר, וברשות בני העיר הם עומדים, ונשבעין השלוחים לבני העיר ובני העיר שוקלים אחרים תחתיהן.⁽³¹⁾

אמר רבי אלעזר: משנתינו הטומרת שהשלוחין נשבעין לבני העיר שלא פשעו בשקלים המופקדים בידם — **אליבא דרבי שמעון היא**, וכפי שמבוארת להלן שיטתו.

דאילו לרבנן, נפטרינן בלא שבועה, שכן הוא הדין ש"אין נשבעין על ההקדשות". ובהכרח משנתינו רבי שמעון היא.

דרבי שמעון אומר במסכת שבועות: **קדשים שהוא חייב באחריותן כנכסיו הן**, ונשבעין עליהם, דסבירא ליה "דבר הגורם לממון — כממון דמי". והלכך, קדשים שהמקדיש חייב באחריותן, הרי אף שהבהמה עצמה שייכת להקדש, מכל מקום כיון שאם תאבד חייב

30. כתב הרמב"ם [פרק ג מהלכות שקלים הלכה ח]: "בני העיר ששלחו את שקליהן ביד שליח, ונגנבו או אבדו. אם שומר חנם הוא הרי זה נשבע להם ונפטר, כדין כל שומרי חנם. והן חוזרין ונותנין שקליהם פעם שניה".

ומבואר בדבריו דהא דאמרינן שאם נתרמה התרומה פטורין בני העיר מלשקול שנית הוא דווקא אם מסרו לשומר שכר, כמבואר בהמשך דברי הרמב"ם. אך אם מסרו לשומר חנם חשיב פשיעת בני העיר וצריכין לחזור ולשקול, וכמבואר בהמשך [הלכה ט]. כי כאשר נתנו לשומר שכר פטורין בני העיר היות ו"מה היה להם לעשות, הרי לא מסרום אלא לשומר שכר, שהוא חייב בגניבה ואבידה".

ותמה ה"כסף משנה": הא להדיא מבואר כאן בגמרא דאפשר להעמיד משנתינו האומרת שאם

נתרמה התרומה פטורין בני העיר במסרו לשומר חנם.

31. רש"י בכתובות [קח א] פירש, וזה לשונו: "ועל העתיד לגבות, ואפילו לא נגבה לאחר מכאן יש לו חלק בתרומה ובקרבתה, אלא שחיסר מצוה".

והקשו תוספות שם ממשנתינו, האומרת שכשמסרו בני העיר שקליהם לשליח ואבדו המעות אם לא נתרמה התרומה צריכין בני העיר לשקול אחרים תחתיהם. ואי נימא כרש"י, דכשתורמין על העתיד תורמין גם על מה שלא יגבה לבסוף, מדוע צריכין לשקול שוב? ואי משום מצוה, אם כן אפילו אם נתרמה התרומה, יתרמו אחרים תחתיהם.

הוא להעמיד אחרת תחתיה חשיבא כנסיו, ושוב צריך השומר להשבע שבועה כדין השומר נכסי הדיוט.

והוא הדין הכא גבי שקלים, אף ששייכים הם להקדש, מכיון שאם אבדו צריכין בני העיר לשקול שקלים אחרים תחתיהם, חשיבי השקלים כנסיהם, ושפיר נשבעין השלוחין לבני העיר.⁽³²⁾

אמר רבי יוחנן: הא דקתני שנשבעין השלוחין לבני העיר — **דברי הכל היא**, ולא רק אליבא דרבי שמעון דוקא קתני לה.

ואף על גב שמן התורה אין נשבעין על ההקדשות, הכא נשבעין **משום שבועת תקנה**. שתיקנו רבנן שבועה זו שלא יבוא השומרין לזלזל במעות הקדש.

ומקשינן על רבי אלעזר האומר דמשנתינו אתיא כרבי שמעון.

על דעתיה [לדעתו] **דרבי יוחנן**, הסובר דשבועה זו מדרבנן היא מפני התקנה **ניחא** מה דקתני במתניתין שאם נתרמה תרומת הלשכה **נשבעים לגזבריהם**. **ואם לאו נשבעין לבני העיר, ובני העיר שוקלים שקלים אחרים תחתיהן**, כיון ששבועה זו היא **משום שבועת תקנה**, שפיר נשבעין לגזברין היכא שנתרמה הלשכה, ונשבעין לבני העיר היכא דעדיין לא נתרמה הלשכה.

אלא לרבי לעזר, הסובר ששבועת משנתינו מן התורה היא, ואליבא דרבי שמעון הסובר שחיוב אחריות בקדשים מחייבו בשבועה.

בשלמא הא **דנשבעים לבני העיר** ניחא, שהדא **היא דרבי שמעון** [שהיא משום סברת רבי שמעון], כיון שבני העיר חייבין באחריות השקלים נשבעין לרבי שמעון.

אלא הא דתנן שאם נתרמה התרומה **נשבעין השלוחין לגזברין** — **גזברין מאי עבדיתיהו!**? והרי מאחר שנתרמה התרומה שוב השקלים ברשות הגזברין הן, ואין הגזברין חייבין באחריותן. וכיון שכן, אף לרבי שמעון אין נשבעין, כדין הקדשות שאין חייב באחריותן.

אלא בהכרח, שבועת משנתינו אינה אמורה לענין השקלים האבודים לפטור את השלוחים מתשלומין על איבוד השקלים, שעל זה אין להצריכם שבועה, שהרי אין נשבעין על ההקדשות.

אלא, מיירי בשלוחין שומרי שכר [ונגנבו או אבדו דקתני במתניתין היינו באונס. דאם לא כן חייבין הם על גניבה ואבידה, וכדלעיל].

ונידון משנתינו הוא על שכר השלוחין, שבאין ליטול שכרן מבני העיר, וצריכין הם לישבע שאין המעות ברשותם אלא נגנבו או אבדו באונס, ואז נוטלים הם שכרם. ובזה הוא דחילקה המשנה בין היכא שנתרמה התרומה להיכא שלא נתרמה.

דהיכא שנתרמה כבר התרומה ואין בני העיר חייבין באחריות השקלים — נשבעין לגזברין, והיינו שנשבעין לבני העיר כדי ליטול שכרן **במעמד הגזבריהם**, כי היכי דלא לחשדינהו

ממון שאינו שלו, ולחייבו לשלם לו אם יאבד הממון ההוא. כי אם ניתן להעמיד שומר על

32. מכאן הוכיח החזון איש במסכת בבא מציעא דף נח, שאי אפשר לו לאדם להעמיד שומר על